

Ago K ü n n a p
(Tartu-Helsinki)

SELKUPI lõs-OLENDITE NIMETUSED AVALDAMATA AINESTIKUS

Allpool esitatavad lõs-olendite nimetused olen leidnud kahest mulle kättesaadavast käsikirjalisest selkupi keele allikast:

I. Kai Donneri poolt käesoleva sajandi teise kümnendi algupoolel kogutud selkupi eri murrete ainekust, mida säilitatakse Helsingis Soome-Ugri Seltsis;

II. selkupi keele tazi murde sõnaraamatu käsikirjast, mis on kavas avaldada A. Kuznetsova, E. Helinski ja J. Gruškina tazi murde grammatika (ilmus Moskvas 1980) järgosana, ning mille koopia Eugen Helinski on lahkesti minu käsutusse andnud

Järgnevast loendist on välja jäetud esimese allika lõs-nimetused tõmi murdes, sest need ilmuvad eraldi artiklina. Allikate transkriptsioon on säilitatud muutmatusena, soome-, rootsi-, saksa- ja venekeelsed tõlked on eestindatud. Mitmesõnalistes nimetustes on täiendsõna lõpul sageli adjektiivisufiiks enamasti kujul -l.

Valdav enamik nimetusi pärineb esimesest allikast, mistõttu olen vaid teisest allikast pärinevad nimetused varustanud allikaviitega (II). Donneri murdelühendid on esitatud muutmatuselt tema enda poolt väljatõstatud kujul (Donner 1920 : XI-XII; vastavused teiste allikate tähistusviisiga vt. Janurik 1978 : 88), säilitatud on ka tema käsikirjades leiduvad täiendavad murdelühendikujud (näiteks OOB, TaN).

ūdōyōl lōz TaN veehaldjas, ūdōyōl l. veevaim, Ka ūtōl-lūzi
id, Tscha ōtōl-lōs id, ōtōl-lōs, OOB ūtōl lōs vee-
vaim. Vrd. näit. Tscha ūtō vesi.

k'āzēl pālhl lōs TaM üks Tazi vaim (? õieti: Tõmi-poolne
vaim - A.K.). Vrd. Ty k'āzēl-lōs Tõmi jõe elanik, KeM
k'āzikōn kum Tõmi jõe samojeed.

kaul-lōs Tscha üks vaim, KeM kāwal lōzi vaim, kes näiteks oma
peremehele toob mistahes esemeid. Vrd. Tscha k'āuānnau

sülelda (näiteks naist), k^cä^uou taga ajada, küttida, püüda, KeO k^cä^wannam kätel kanda : k^cä^wle.

kuettar-lös KeN M (Kuettar-vaim - A.K.). Vrd. hõimu esisajumaluse nimetus Ty ku^där-yöB Kuodar-inimene.

küks lözi KeO, kükslözi.

lattarⁱ por^gel lözi KeM surmu vaim, kes liigub inimeste maailmas (šamaanide poolt kasutatav nimetus) (õieti: surirüüvaim - A.K.). Vrd. KeM lattar surmu, por^gel kuub, kaskas.

lösy Taz (II) 1. vaim, kurat; needmine, 2. karu eufemistlik nimetus, TaN l^uzi vaim, l^uz vaim; inimene, kes palju teab, tark, Ka (Tas) l^uzi vaim, Vj l^o id, Tscha lös id, OOB l^uz id, OOS lös, KeN M lös, KeN U lös. Taz (II) lös-tija 1. kuradike, 2. karupoja eufemism (õieti: kuradi-poeg - A.K.), lös-il'ca kuradivaar, lös-ira kuraditaat (karu eufemistlik nimetus), TaU l^uz-irä müütiline isik, inimesõja, karu, TaN l^usirä id, lös-irä id, l^usirä karu. TaN l^uzⁿ öll^r rinnaku ülaots (õieti: vaimu pea - A.K.). (Mitmeid sõna lös murdevariante leidub veel: Donner 1928 : 368.)

mät'šöl-lös TaN metsavaim, Tscha mad'el-lös id. Vrd. näit. Taz (II) macyl' metsa-. (Vrd. ka KeM mad'ön p^o metsas olev vaim, kes muuseas ei lase kunagi tös-vaimu metsa.)

mašsul lözi KeO metsavaim. Vrd. KeO mašsu seeder. (Vrd. ka KeM mašsu metsavaim, metsainimene, Tscha mašs inimesekujuline vaim, kes elab metsas ja kes annab jahiloomi ja õnne püügiretkel, kui inimesed talle ohverdavad, mašs inimesekujuline vaim, kes elab metsas ja annab jahiloomi, kui talle ohverdatakse.)

nül-lözⁱ sürüB TaM jumalavaimu loom (kasutatakse kaitsevahendina) (seega mingi loomakujuline amulett - A.K.). Vrd. Taz (II) nül' taevane.

patšial lōzin nēD KeO (Patšia-vaimu tüdruk - A.K.), patšial
lōzin nēti űw̄wa (P.-vaimu tüdruku ema - A.K.), patšial
lōzin ne űw̄wa (id - A.K.).

tāyai lōzi KeO (allvaim, alamjooksuvaim - A.K.). Vrd. KeO tā-
űal kaugemal, kuid vrd. ka Taz (II) takkyl' all-, takky
1. allavoolu; alt, 2. põhjakaarde, Ty takk'1 all-, alam-
jooksu.

tō lōzi andu KeO (järvevaimu paat - A.K.). Vrd. KeO tō
tuűt'1 lōzi TaM maavaim. Vrd. Taz (II) tōtty 1. maa, muld, 2.
maa, koht.

uar' lōzi KeO rōuged (ōieti: suur vaim - A.K.). Vrd. nait. Ty
uar' lōzond suurele vaimule.

lōs-sõna võib olla varustatud adjektiivisufiksiga -l, -l':
Taz (II) lōsyl' kuradi, TaM nūl-lōzəl-sūrūB (vt. loend), lōzəl
-pō vaimupuū (pragiseb põledes ja seega justkui kõneleks) lōzəl
pūt, tobəl, lagā vaimu kivijalgne tükike (jalakujuline kivi, mil-
lel on suur võlujõud). Sõnast lōs on tuletatud verb: Taz (II)
lōstyqo ristida, Tscha lōstgu, lōst'gu id.

K i r j a n d u s

Donner, K. 1920, Über die anlautenden labialen spiranten und verschlusslaute im samojedischen und uralischen, Helsingfors (MSFOu 49); 1928, Samojedische benennungen der russen. - MSFOu 58 : 366-370; J' a n u r i k, T. 1978, A szõlkup nyelvjárások osztályozásához. - NyK 80 : 77-104.

Ago K ü n n a p
(Tartto-Helsinki)

SELKUPIN lōs-OLENTOJEN NIMET JULKAISEMAT TOMASSA AINEISTOSSA

T i i v i s t e l m ä

Kirjoituksessa luetellaan lōs-henkien nimet eri selkupin murteissa kahden käsikirjallisen lähteen pohjalta: I. Kai Donnerin aineisto vuosisatamme alusta; II. Tazin murteen sanakirjan käsikirjoitus (v:na 1980 ilmestyneen kieliopin jatko-osa).